

Лоиҳаи роҳи Балчувон — Сари Хосор АТЭИ

Шартнома № 2025.015035

Хулосаи ғайритехникӣ, майи соли 2026

Нусха	Сана	Таҳия шуд	Тафтиш шуд	Тасдиқ шуд
1.0	09 апрели 2026	Гуруҳи муаллифон	А. Перкинсон	Н. Скиннер
1.1	28 майи 2026	Гуруҳи муаллифон	А. Перкинсон	Н. Скиннер

МУНДАРИҶА

I. МАҚСАДИ ҲУҶҶАТ	4
1. ШАРҲИ УМУМИИ ЛОИҲА	5
1.1. ЗАМИНА	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.2. ТАВСИФИ ЛОИҲА	5
1.3. РАВАНДИ АРЗЁБИИ ТАЪСИРИ ЭКОЛОГӢ ВА ИҶТИМОӢ	7
1.3.1. Стандартҳои татбиқишаванда ва иҷозатномадиҳӣ	Error! Bookmark not defined.
1.3.2. Ҷалб ва машварат бо ҷонибҳои манфиатдор	7
1.4. ЗАРУРАТИ ТАТБИҚИ ЛОИҲА	8
2. ПОЙГОҲИ (ВАЗЪИ ИБТИДОӢ) МУҲИТИ ЗИСТ ВА ИҶТИМОӢ	9
2.1. МАНЗАРА ВА ҶУҒРОФИЯ	9
2.2. Иқлим ва ҳатарҳои табиӣ	9
2.3. ЗАХИРАҲОИ ОБӢ	9
2.4. ЭКОЛОГИЯ ВА ГУНОГУНИИ БИОЛОГӢ	9
2.5. ҶАМОАТҲО ВА ВОСИТАҲОИ ЗИНДАГӢ	10
3. АЛТЕРНАТИВАҲОИ БАҲАРИШУДА	11
3.1. АЛТЕРНАТИВАӢ «БИДУНИ ЛОИҲА	11
3.2. АЛТЕРНАТИВАӢ МАСИР	11
3.3. АЛТЕРНАТИВАҲОИ СТАНДАРТИ РОҶ	11
3.4. ИНТИХОБҲОИ ТАРҲРЕЗӢ БАРОИ КОҲИШ ДОДАНИ ТАЪСИРҲО	11
4. АЪСИРҲОИ ЭҶТИМОЛӢ ВА ҶОРАҲОИ КОҲИШДИҲӢ	12
4.1. СИФАТИ ОБ ВА ДАРӢИ ШУРОБДАРӢ	13
4.2. УСТУВОРИИ НИШЕБӢ ВА ҲАТАРҲОИ ТАБИӢ	13
4.3. ҶАМОАТҲО: ДАСТРАСӢ, БЕҲАТАРӢ ВА ВОСИТАҲОИ ЗИНДАГӢ	14
4.4. ҶИНС (ГЕНДЕР) ВА ГУРӢҲҲОИ ОСЕБПАЗИР	14
4.5. ГУНОГУНИИ БИОЛОГӢ: БОҒИ ТАБИӢИ САРИ ҲОСОР ВА НАМУДҲОИ МУҲОФИЗАТШАВАНДА	14
4.6. МЕРОСИ ФАРҲАНГӢ	15
4.7. МЕҲНАТ ВА ШАРОИТИ КОР	16
4.8. САЛОМАТӢ ВА БЕҲАТАРӢ	17
4.9. МАНФИАТҲОИ ЛОИҲА	17
5. ИДОРАКУНИИ ТАЪСИРОТИ ЭКОЛОГӢ ВА ИҶТИМОӢ	19
5.1. НАҚШАӢ ҶАЛБ ВА МАШВАРАТ БО ҶОНИБҲОИ МАНФИАТДОР	19
5.1.1. Ҷалб ва ҳамкорӣ бо ҷамоатҳо	19
5.1.2. Механизми баррасӣ шиқоятҳо (МБШ)	20
5.2. БОЗПАСГИРӢ/ҲАРИДИ ЗАМИН ВА КҶОНИДАНИ АҶОЛӢ	20
5.3. НАҚШАӢ ИДОРАКУНИИ МУҲИТИ ЗИСТ ВА ИҶТИМОӢ	21
5.4. НАҚШАӢ АМАЛҲОИ ЭКОЛОГӢ ВА ИҶТИМОӢ	21
5.5. МОНИТОРИНГ ВА ҲИСОБОТДИҲӢ	21
6. ЛУҒАТИ ИСТИЛОҲОТИ АСОСӢ	22

ИХТИСРОТИ КАЛИМАҶО ВА АББРЕВИАТУРАҶО

Ихтисор	Маъно
ПДБ	Нақшаи амалиёт оид ба гуногунии биологӣ
НИБ	Нақшаи идоракунии гуногунии биологӣ
КАРЭС	Ҳамкориҳои иқтисодии минтақавии Осиёи Марказӣ
КҲМТ	Кумитаи ҳифзи муҳити табиӣ
ОМЗ	Арзёбии муҳити зист барои зистгоҳҳои муҳим
МҶА	Масъули алоқа бо ҷамоаҳо
ЭИ	Экологӣ ва иҷтимоӣ
ЭАОА	Соҳаи экологии мувофиқ барои таҳлил
БНТТ	Бонки Аврупоӣ барои Таҷдид ва Тараққиёт
НЭБФ	Нақшаи экстреналии барқарорсозӣ ва фаврӣ
НАЭИ	Нақшаи амалиёти экологӣ ва иҷтимоӣ
ОЭСВ	Арзёбии таъсири экологӣ ва иҷтимоӣ
НЭИС	Нақшаи идоракунии экологӣ ва иҷтимоӣ
ХЗз	Хушунат ва зӯроварии чинсӣ
МШ	Механизми шикоятҳо
МПММ	Механизми мустақили ҷавобгарии лоиҳа (БНТТ)
МСТО	Муттаҳидии байналмилалӣ ҳифзи табиат
НИМ	Нақшаи идоракунии меҳнат
НИШВ	Нақшаи идоракунии садо ва ларзиш
НИМОТ	Нақшаи идоракунии муҳофизати меҳнат
ОБГ	Объекти биологии афзалиятнок
МШЛ	Механизми шикоятҳои лоиҳа
СҶРПРД	Маркази иҷроӣ лоиҳаҳои беҳсозии роҳҳо
БМП	Битум бо полимерҳо тағйирёфта
НД	Нақшаи дубора ҷойгиркунӣ
МСҶА	Мутахассиси оид ба иштирокдорон ва ҷамоаҳо
БЗС	Баҳрабардории зӯроварона ва ситам/озори чинсӣ
ЭДД	Экспертизаи давлатии экологӣ
НҶИ	Нақшаи ҷалби иштирокдорон
НТҲТ	Нақшаи танзими ҳаракати транспорт
НСО	Нақшаи сифати об

I. Мақсади ҳуҷҷат

Ин ҳуҷҷат Ҳулосаи ғайритехникӣ (ХГТ) оид ба Арзёбии таъсири экологӣ ва иҷтимоӣ (АТЭИ) мебошад, ки барои Лоиҳаи наводии роҳи Балчувон — Сари Хосор (БСХ) дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тайёр карда шудааст. Он барои сокинон, аъзои ҷамоаҳо, масъулони маҳаллӣ ва дигар шахсони манфиатдор тавзеҳи возеҳ ва содаи Лоиҳа, таъсири эҳтимолии экологӣ ва иҷтимоӣ муайяншуда ва тадбирҳое, ки барои пешгирӣ, коҳиш ва идоракунии ин таъсирот андешида мешаванд, пешниҳод мекунад.

ХГТ ҳуҷҷати оммавӣ мебошад. Он мутобиқ ба талаботи Сиёсати экологӣ ва иҷтимоӣ Бонки Аврупоӣ Таҷдид ва Рушд (БАТР) (2024) ва Талаботи экологӣ ва иҷтимоӣ БНТТ 10 (ТЭИ10) оид ба ошкорсозии иттилоот ва ҷалби иштирокдорон тайёр карда шудааст. АТЭИ мутобиқ ба меъёрҳои БНТТ барои лоиҳаҳои категорияи А тайёр карда шудааст.

1. Шарҳи умумии Лоиха

1.1. Замина

Бонки Аврупой барои Таҷдид ва Тараққиёт (БНТТ ё Бонк) баррасии таъмини маблағгузорӣ ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои навсозии бахши роҳи Балчувон — Сари Хосор (БСХ)-ро дар назар дорад. Инфрасохтори роҳ дар системаи нақлиёти миллии Тоҷикистон нақши беназири ҳукмфармо дорад — тақрибан 95% ҳамаи борҳо тавассути роҳ интиқол дода мешавад ва тақрибан 85% шабакаи роҳ аз ақлимҳои кӯҳӣ болои баландии 500 м мегузарад. Роҳи БСХ пайвандгоҳи асосӣ ва дар бисёр ҷойҳо ягонаи заминии байни ноҳияи Балчувон ва шабакаи васеи роҳҳои минтақавӣ ва миллиро таъмин мекунад, ки ноҳияро ба Бохтар (маркази вилояти Хатлон), Душанбе ва дигар минтақаҳо мепайвандад.

Роҳ дар айни замон ҳамчун роҳи ҳоку шағал амал мекунад, ки моҳҳои зиёд дар соли дар бастан мемонад. Масофаи 56 км аз Балчувон то минтақаи меҳмонхонаи Сари Хосор бо мошини чархдурдаст зиёда аз чор соат вақт мегирад. Дар байни км 36 ва км 56 роҳи ташаккулефтае вучуд надорад ва мошинҳо аз бистари дарёи Шӯробдарё тавассути масирҳои муваққатие, ки мунтазам шуста мешаванд, ҳаракат мекунанд. Ин ба ҷудошавии мавсимии зиёда аз 6 000 сокин аз ҳадамоти тандурустӣ, маориф, бозорҳо ва ҳадамоти ғавқулдда оварда мерасонад. Афзоиши солонаи нақлиёт тақрибан 10% ҳангоми рушди ноҳия тахмин зада мешавад. Роҳи БСХ инчунин қисми системаи коридори васеътари Ҳамкории иқтисодии минтақавии Осиёи Марказӣ (КАРЭС) буда, ба сифати пайванди ояндаи рӯ ба шимол ба Роҳи Помир банақша гирифта шудааст, ки аҳамияти стратегии онро аз дастрасии маҳаллӣ фаротар мебарад.

1.2. Тавсифи Лоиха

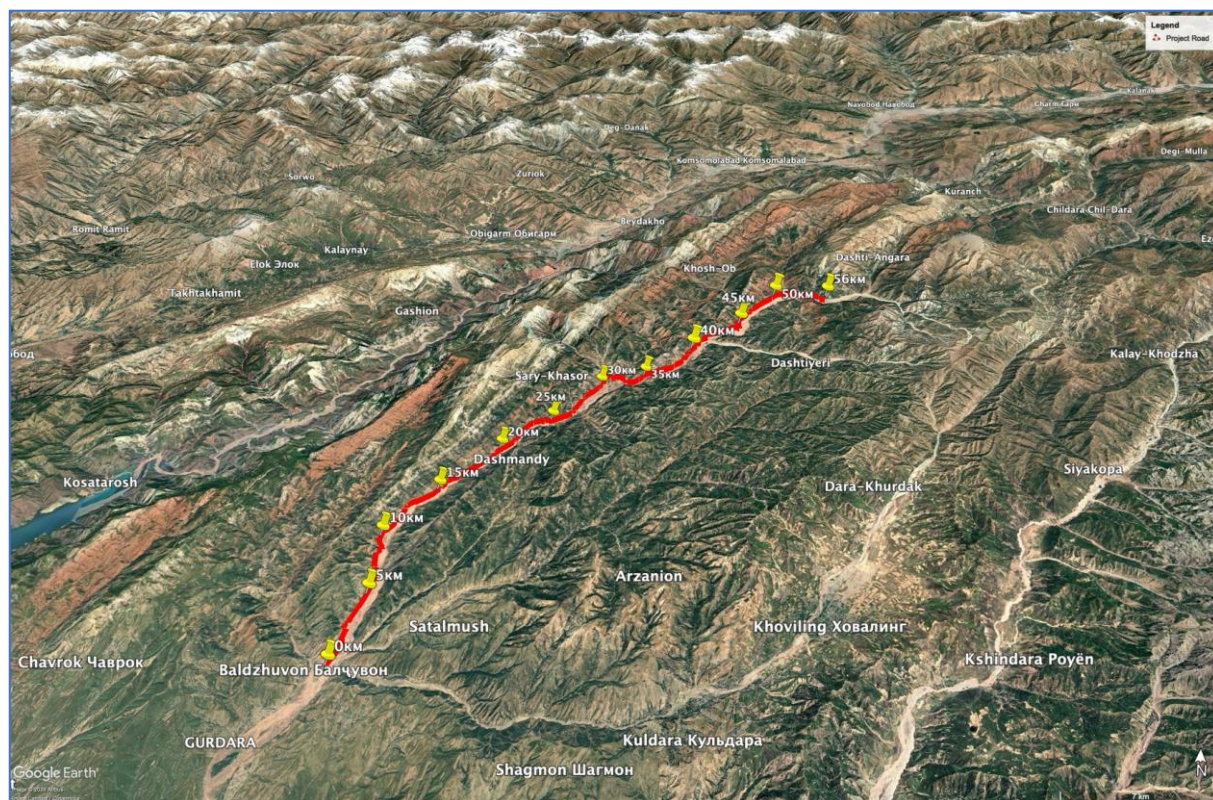
Ин ҳисобот Ҳулосаи ғайритехникӣ (ХГТ) оид ба Арзёбии таъсироти экологӣ ва иҷтимоӣ (АТЭИ) тайёркардашуда барои Лоихаи навсозии роҳи БСХ-ро пешниҳод мекунад. Он натиҷаҳои асосии арзёбиро бо забони содаи ғайритехникӣ тавсиф мекунад. Ин ХГТ яке аз маҷмӯи ҳуҷҷатҳои экологӣ ва иҷтимоии тайёркардашуда барои Лоиха мутобик ба Талаботи экологӣ ва иҷтимоии БНТТ мебошад.

Лоихаи БСХ навсозии 56 км роҳи мавҷудаи ҳоку шағали мавсимии дастнорасро то стандарти роҳи ду хатта категорияи V дар ноҳияи Балчувон, вилояти Хатлон дар назар дорад. Роҳ аз чорроҳаи роҳи Дангара — Кангурт — Ховалинг дар наздикии пул аз рӯи дарёи Шӯробдарё дар Балчувон оғоз шуда, ба сӯи шимолу шарқ тавассути водии дарёи Шӯробдарё то минтақаи шаршараи Сари Хосор — мақсади сайёҳии рӯ ба рушде, ки ба хоҳири арзиши табиӣ ва тафриҳии худ эътироф шудааст — мегузарад.

Роҳи мавҷуда роҳи ҳоку шағали бе пӯшиш бо паҳноии гуногун (3,7–7 м) буда, ки дар солҳои 1960 сохта шуда, танҳо барои мошинҳои чархдурдаст қобили убур аст. Аз км 36 ба баъд роҳи ташаккулефтае вучуд надорад ва мошинҳо тавассути масирҳои муваққатие, ки мунтазам шуста мешаванд, аз бистари дарёи Шӯробдарё мегузаранд. Роҳ аз ақлимҳои кӯҳии шадид (баландӣ аз 926 м то 1 648 м) мегузарад, ки бо хатарҳои геологӣ фаъол, аз ҷумла харобаҳои замин, обхезиҳои лойолуд, ресиши санг ва фарсоиши соҳили дарё тавсиф мешавад. Тадқиқоти геотехникии Лоиха 53 маҳалли хатари геологӣ фаъолро дар дарозии коридор муайян карда ва тамоми коридор дар минтақаи сейсмии 8-балла ҷойгир аст.

Роҳи навсозишуда роҳи ду хаттаи бо паҳноии роҳравии 6,0 м, паҳноии заминаи 8,0 м ва шонаи 1,0 м хоҳад буд. Суръати тарроҳӣ 30–60 км/соат. Рӯи роҳ бетони асфалтӣ бо қабати фарсоиши битуми бо полимерҳо тағйирёфта (БМП) хоҳад буд, ки дар асоси Арзёбии хатарҳои иқлимӣ ва мутобикшавии Лоиха барои таъмини иҷро дар ҳарорати баланди тобистонии пешбинишуда интиҳоб карда шудааст. Дар бахшҳои ҷамоатҳо тарроҳӣ тротуарҳо, гузаргоҳҳои пиёдагард, равшаниии кӯча, бордюрҳо ва канораҳои мустаҳкамшудаи роҳро дар бар мегирад.

Расм 1: Ҷойгиршавии роҳ

Манбаъ: Google Earth / CYRPPD

Лоиҳа ба ду қисм тақсим шудааст: Қисми 1 (км 0+000 то км 20+100, 20,1 км) ва Қисми 2 (км 20+100 то км 56+300, 36,2 км). Ҷузъҳои асосӣ инҳоро дар бар мегиранд:

- роҳрави асфалтшуда, шонаҳо ва инфрасохтори пайвасти дренаж;
- 10 иншооти пулӣ бо асосҳои ҷӯбини куфтаи (дарозии 19 м то 137 м), ки барои дебити тарроҳии тақрибан 480 м³/с ва бори сейсмикӣ тарроҳӣ шудааст;
- 121 лӯлаи дренажӣ: 49 лӯлаи мавҷуда тӯлонӣ карда ё иваз карда мешаванд ва 37 иншооти нав, лӯлаҳои мавҷудаи боқимонда тоза ва нигоҳ дошта мешаванд;
- тақрибан 20,5 км муҳофизати соҳили дарё дар дарозии дарёи Шӯробдарё: 7 689 м (Қисми 1) ва 12 795 м (Қисми 2) қорҳои муҳофизати соҳил — тӯшақҳои габионӣ, тӯшақҳои Рено, буни, сангпӯшии санги масолах;
- мустаҳкамсозии нишебӣ дар 100 маҳалли хатари муайяншуда, аз ҷумла тарошишоти пилладор, деворҳои ниғаҳдорӣ, тӯрҳои муҳофизатӣ аз ресиши санг ва сабзонидан;
- ҳаҷми умумии қорҳои хокӣ: тақрибан 2,7 миллион м³ қандан, дар айни замон тақрибан 1,3 миллион м³ маводи пуркунанда аз қарьерҳо ба даст оварда мешавад ва тақрибан 1,9 миллион м³ маводи қандашудаи номувофиқ бояд дафн карда шавад;
- иншооти муваққатӣ: лагерҳои сохтмонӣ (шумораи аврақи кормандон 300–500 нафар), нерӯгоҳи омехтакунии асфалт (80–160 т/соат), нерӯгоҳи омехтакунии бетон, дробилкаҳо ва қарьерҳо.

Ҷадвали 1. Маълумоти асосии Лоиҳа

Номи Лоиҳа	Роҳи Балҷувон — Сари Хосор (БСХ)
Ҷойгиршавӣ	Ноҳияи Балҷувон, вилояти Хатлон, Ҷумҳурии Тоҷикистон
Дарозии роҳ	Тақрибан 54–56 км (Қисми 1: км 0+000 то км 20+100; Қисми 2: км 20+100 то км 56+300)
Стандарти роҳ	Роҳи кӯҳии ду хаттаи категорияи V; паҳноии роҳрав 6,0 м, заминаи 8,0 м, шона 1,0 м

Рӯиниш	Бетони асфалтии мустаҳкамшуда (қабати фарсоишии битуми бо полимерҳо тағйирёфта)
Пулҳо	10 иншооти пулӣ бо асосҳои ҷӯбини куфтаи; дарозии 19 м то 137 м
Лӯлаҳои дренажӣ	49 лӯлаи мавҷуда, тӯлонӣ карда ё иваз карда шуда; 37 лӯлаи нав (121 иншоот дар маҷмӯъ)
Муҳофизати дарё	Тақрибан 20,5 км муҳофизати соҳили дарёи Шӯробдарё бо габион ва тӯшаки Рено
Корҳои хокӣ	Тақрибан 2,7 миллион м³ кандан
Ҷамоаҳои хизматгирифта	Тақрибан 19 ҷамоат; зиёда аз 6 000 сокин дар ду ҷамоат ва тақрибан 860 хоҷагии хона
Маблағгузор	Бонки Аврупой барои Таҷдид ва Тараққиёт (БНТТ)
Мақомоти иҷрокунанда	Маркази иҷроӣ лоиҳаҳои беҳсозии роҳҳо (СҶРПД), Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон
Категорияи АТЭИ	Категорияи А (Сиёсати экологӣ ва иҷтимоии БНТТ 2024) — баландтарин категория, ки АТЭИ пурраро талаб мекунад
Давраи сохтмон	Тақрибан се сол [санаҳои дақиқ тасдиқ карда мешаванд]

1.3. Раванди АТЭИ

1.3.1 Меъёрҳои қобили татбиқ ва иҷозатномаҳо

Лоиҳа ба қонунгузориҳои миллии Тоҷикистон ва Сиёсати экологӣ ва иҷтимоии БНТТ (2024) мувофиқат мекунад. Соҳаҳои асосии фарогирифтаи он арзёбии экологӣ, меҳнат ва шароити кор, саломатӣ ва беҳатарии ҷамоаҳо, ба даст овардани замин ва ҳифзи гуногунии биологӣ мебошанд. Дар ҷойҳои ки талаботи милли аз меъёрҳои БНТТ фарқ мекунад, Лоиҳа талаботи баланди БНТТ-ро татбиқ мекунад.

Дар сатҳи милли Лоиҳа тасдиқи экологиро тавассути Экспертизаи давлатии экологӣ (ЭДД), ки аз ҷониби Кумитаи ҳифзи муҳити табиӣ (КҲМТ) додааст. Ҳамаи шартҳои заминамашудаи ҳулосаи ЭДД аз ҷониби СҶРПД баррасӣ шуда ва пеш аз шурӯи ҳар гуна корҳо ба Нақшаи идоракунии экологӣ ва иҷтимоии сохтмони Пудратчӣ дохил карда мешаванд. Барои фаъолиятҳои мушаххас ба монанди истифодаи об, ихроҷот ва иншооти сохтмонӣ иҷозатномаҳои иловагӣ лозим буда, пеш аз оғози корҳои мувофиқ бояд гирифта шаванд.

1.3.2 Ҷалби иштирокдорон ва машварат

Ҷалби иштирокдорон дар тӯли тайёр кардани Лоиҳа мутобиқ ба талаботи БНТТ анҷом дода шуд. Машварат бо ҷамоаҳо дар дарозии коридор, мақомоти маҳаллӣ ва муассисаҳои мувофиқ Лоиҳаро муаррифӣ кард, таъсироти эҳтимолиро шарҳ дод ва аз мардуми таъсирёфта баздошт ҷамъ кард. Масъалаҳои асосии то кунун матраҳшуда инҳоро дар бар мегиранд: дастгирии кавии беҳсозии дастрасии роҳ; нигаронӣ дар бораи беҳатарии нақлиёти сохтмонӣ, хусусан дар наздикии мактабҳо; саволҳо оид ба ба даст овардани замин ва ҷуброн; дархосту барои имкониятҳои шуғли маҳаллӣ; ва нигаронӣ оид ба нигоҳ доштани таъминоти оби обёрӣ ҳангоми сохтмон.

Ҷалб идома дорад. Лоиҳаи АТЭИ ва ҳуҷҷатҳои алоқаманди лоиҳа барои баррасии оммавӣ ва шарҳу эзоҳ дар давоми мӯҳлати 120-рӯзаи ошкорсозӣ дастрас карда шудааст. Ҳамаи шарҳу эзоҳҳои гирифташуда баррасӣ ва мавриди назар қарор гирифта, маҷмӯи ниҳони АТЭИ пеш аз пешниҳод ба БНТТ мувофиқан навсозӣ карда мешавад. Нақшаи ҷалби иштирокдорон (НҶИ) барои таъмини идомаи машварат ва ошкорсозии иттилоот дар тӯли тамоми давраи ҳаёти Лоиҳа тайёр карда шудааст ва Механизми баррасии шикоятҳо барои имконияти матраҳ кардан ва ҳалли нигаронӣ ё шикоятҳо дар ҳар вақт амал мекунад.

1.4. Чаро Лоиҳа зарур аст

Роҳи БСХ ягона пайвандгоҳи заминии зиёда аз 6 000 сокин бо хадамоти тандурустӣ, маориф, бозорҳо ва хадамоти фавқуллодда мебошад. Бидуни даҳолат роҳ идома ба бадтар шудан хоҳад дод. Хатарҳои геологӣ фаъол, фарсоиши дарё ва набуди ҳар гуна роҳи ташаккулфто аз км 36 ба баъд маънои онро дорад, ки ҳолати коридор бадтар хоҳад шуд зеро тағйирёбии иқлим боришот ва обшавии барфро тезонида, басомад ва шиддати ҷудошавии мавсимии аллакай аз ҷамоаҳо таҷрибашударо меафзояд.

Дар паси ниёзи ҷамоаҳо, Лоиҳа ҳадафҳои васеътари рушди Тоҷикистонро дастгирӣ мекунад. Коридори БСХ қисми шабакаи КАРЭС буда, ҳамчун пайванди ояндаи рӯ ба шимол ба Роҳи Помир банақша гирифта шудааст. Навсозии он то стандарти ҳамасолаи асфалтшуда пайвастагиро дар сатҳҳои ноҳиявӣ, минтақавӣ ва миллий беҳтар хоҳад кард, дастрасии бозори кишоварзиро дастгирӣ хоҳад кард ва шароитро барои рушди сайёҳии устувор дар атрофи минтақаи шаршараи Сари Хосор фароҳам хоҳад овард.

Бинобар ин Лоиҳа ҳам ниёзи ҷамоаи маҳаллӣ ба дастрасӣ ва ҳам ҳаллои стратегии дарозмуддати инфрасохториро бартараф мекунад — ва бе иқдом кор кардан вариант нест.

2. Маълумоти заминавии экологӣ ва иҷтимоӣ

2.1. Манзара ва ҳуҷрофия

Коридори лоиҳа дар кӯҳпояҳои чанубу ғарбӣ ва системаҳои водии силсилаи кӯҳии Помир-Олой ҷойгир аст. Роҳ аз тақрибан 926 м аз сатҳи баҳр дар наздикии Балҷувон то тақрибан 1 648 м дар наздикии меҳмонхонаи Сари Хосор боло мешавад — тафовути баландии умумӣ тақрибан 720 м дар 56 км. Рельеф дар тӯли тамоми шадид буда, баландии паҳлӯҳои водӣ аксар вақт аз 30–45 дараҷа зиёд аст ва ҷойҳои танги дарғае қу дарё мустақиман ба деворҳои қариб амудии водӣ мерасад. Шӯробдарё дар тӯли тамоми коридор ҷорист. Ин дарёи кӯҳии серталотум ва пурнерӯ аст, ки дар мавриди обшавии барфи баҳорӣ (март–май) ва боришоти шадид ба обхезии мавсимӣ мӯил аст. Дарё хусусияти табиин ҳаракати паҳлӯиро дорад ва боиси фарсоиши такрории банди роҳи мавҷуда мешавад. Тадқиқотҳои муҳандисӣ маҳалҳои зиёди хатарҳои геологиро дар дарозии коридор, аз ҷумла харобаҳои замини ғайбӣ, лойобу санг, минтақаҳои ресиши санг ва ҷойҳои фарсоиши шадиди соҳили дарёро сабт кардааст.

2.2. Иқлим ва хатарҳои табиӣ

Минтақаи лоиҳа иқлими континенталии кӯҳӣ дорад — зимистонҳои сард (ҳарорати миёнаи ҳадди ақал то -10°C) ва тобистонҳои гарму хушк (ҳарорати миёнаи ҳадди аксар то 32°C). Боришот дар баландӣҳо асосан ба шакли барф дар зимистон мефарояд. Обшавии барфи баҳорӣ болотарин об дарёро таъмин мекунад. Боришоти шадиди тобистонӣ дар водӣҳои шохобҳо сел ва обхезиҳои ногаҳониро ба вуҷуд меорад.

Арзёбии хатарҳои иқлимӣ ва мутобиқшавии Лоиҳа тасдиқ кард, ки ҳодисаҳои шадиди боришот ва ҳарорати баланди тобистон дар тӯли умри истифодаи роҳ аз рӯи пешбинӣ баромад ва шиддат хоҳанд ёфт. Тарроҳӣ мувофиқан мутобиқ карда шудааст, аз ҷумла истифодаи мушаххасоти беҳтаргардонидашудаи дренаж ва битуми бо полимерҳо тағйирёфта барои рӯйпӯши роҳ.

2.3. Захираҳои об

Шӯробдарё манбаи асосии об барои ҷамоаҳои дарозии коридор мебошад. Каналҳои обёрии гравитатсионӣ аз дарё ва шохобҳои он ҳоҷагии натуралӣ ва деҳқониро дастгирӣ мекунад. Чашмаҳо ва гирандаҳои об аз сатҳ таъминоти оби хонавор фароҳам меоранд. Мониторинги заминавии сифати об нишон дод, ки консентратсияи маводи мӯъаллақ аллакай дар аксари нуқтаҳо дар дарозии дарё аз меъёрҳои миллии истифодаи маишӣ зиёд аст — пеш аз ҳама бо сабаби таҳнишини табиӣ аз ҷараёнҳои геоморфологии ғайбӣ.

2.4. Экология ва гуногунии биологӣ

Шӯробдарё дорони аҳолии тасдиқшудаи қизилмоҳии Амударё (*Salmo trutta oxianus*) мебошад — моҳие, ки дар Китоби сурхи миллии Тоҷикистон ба ҳайси «осебпазир» дарҷ шудааст. Қизилмоҳӣ муҳочирати тухмрезии тирамоҳро (ноябр–феврал) анҷом медиҳад, ки дар ин муддат нисбат ба ҳалалдор кардани бистари дарё ва сифати об ҳассос аст. Ин муҳочирати тухмрезӣ ҳамчун объекти афзалиятноки гуногунии биологӣ эътироф шудааст, аз ин рӯ корҳо дар русла ва наздикии он бодикқат назорат карда мешаванд.

Арзёбии зистгоҳҳои муҳим (АЗМ) мутобиқ ба ТЭИ6 БНТТ (2024) анҷом дода шуд. Арзёбӣ ду намуди нокмуша (ношдона)-и дар коридор буда ба ҳалокат дучоршавандаи шадидро тасдиқ кард — *Pyrus tadshikistanica* (намуде, ки танҳо дар Тоҷикистон мавҷуд аст) ва *Pyrus korshinskyi*. Азбаски ин намудҳои таҳдидшудаи ҷаҳонӣ мавҷуданд, коридор мутобиқ ба қоидаҳои БНТТ ҳамчун зистгоҳи муҳим тасниф мешавад. Ин маънои онро дорад, ки Лоиҳа бояд афзоиши умумиро барои ин намудҳо ба даст орад — онҳоро дар маҷмӯъ беҳтар гузорад — на танҳо аз зарар пешгирӣ кунад. Лоиҳа ин корро пеш аз ҳама тавассути мутобиқ кардани тарроҳии роҳ барои гурез аз дарахтон дар ҷойи имконпазир ва дар ҷоҳе ки имконпазир нест, тавассути барномаи шинонидани дарахт ва ҳифзи табиат бо иштироки ташаббуси боғи ботаникии минтақаӣ анҷом хоҳад дод.

Арзёбӣ инчунин як қатор намудҳо ва зистгоҳҳои дигари афзалиятноке муайян кард, ки Лоиха бояд барои пешгирии аз даст додани умумиро ҳифз кунад. Инҳо дар бар мегиранд: самур (*Lutra lutra*, дар сатҳи миллий «таҳдидшаванда»), ки нишонаҳои он дар наздикии Шаҳидон (тақрибан км 30) тасдиқ шудаанд; гавазни Бухоро (*Cervus hanglu bactrianus*, ба ҳалокат дучоршавандаи шадид); орёли шохӣ, перевязка, карги сиёҳ, себи кӯҳӣ (*Malus sieversii* — яблоня Сиверса), паланги барфӣ, вашак ва якчанд гиёҳи ҳифзшудаи миллий. Соҳилҳои санглохи дарёи Шӯробдарё худ зистгоҳи афзалиятнок буда, аз ҳалалдоркунии ғайризарурӣ ҳифз карда мешавад.

Фермаи парваришии гавазни Бухоро, ки таҳти назорати Боғи табиӣи Сари Хосор идора мешавад, дар қишлоқи Даштаро (тақрибан км 35), дар масофаи таъсири садои сохтмон ҷойгир аст. Гавазни Бухоро нисбат ба садои ногаҳонӣ, алалхусус дар мавсими зоиш, ҳассосияти баланд дорад, аз ин рӯ садо ва ларзиш дар наздикии ин иншоот бодикқат назорат карда мешавад.

Боғи табиӣи Сари Хосор минтақаи ҳифзшудаи дар сатҳи миллий таъинёфта буда, аз нуқтаи наздиктарин тақрибан 5 км аз коридор дур ҷойгир аст, ки Кумитаи ҳифзи муҳити табиӣ (КҲМТ) тасдиқ кардааст. Ягон қори Лоиха бевосита Боғи табиӣро таъсир намерасонад, аммо беҳтар шудани дастрасии роҳ метавонад шумораи меҳмонон афзояд ва Лоиха оқибатҳои ғайримустақими афзоиши фаъолият дар минтақаро идора хоҳад кард.

2.5. Ҷамоаҳо ва маъишат

Тақрибан 19 маҳалла дар дарозо ӯ наздикии коридори роҳ ҷойгир буда, аҳолии умумии зиёда аз 6 000 нафар дар ду ҷамоат ва тақрибан 860 хоҷагии хона доранд. Ду тамаркузи бузургтарин дар наздикии Шаҳидон (тақрибан км 31) ва Муллоқонӣ (тақрибан км 53) мебошанд. Аксари хоҷагиҳои хона ба хоҷагии натуралӣ ва деҳқонӣ, ки бо чорводорӣ пурра мешавад, вобастаанд. Заминҳои кишоварзӣ хурд буда, аз каналҳое, ки аз шохобҳо об мегиранд, обёрӣ мешаванд ва дар замини ҳамвори маҳдуди дар водӣ мавҷуд ҷойгиранд.

Занон дар минтақаи лоиха аз сабаби нокифояии пайвандҳои нақлиётӣ, нақшҳои анъанавии гендерӣ ва дастрасии камёфт ба маориф ва хадамоти тандурустӣ имкониятҳои маҳдуди ҳаракат ва иқтисодӣ доранд. Лоиха фурсатеро барои беҳтар кардани ҳаракат ва дастрасӣ ба хадамот барои занон ва духтарон пешниҳод мекунад.

Гурӯҳҳои осебпазир дар дарозии коридор сокинони солхӯрда ва маъюб, хоҷагиҳои зани саркор, камбизоаттарин хоҷагӣҳое, ки мошин надоранд ва ба роҳ пиёда ӯ бо чорво така мекунанд, ва ҷамоаҳои дар қисми болоии водӣ (км 36–56) буданро, ки аз ҷудошавии мавсимӣ бештар зарар мебинанд, дар бар мегиранд.

3. Алтернативаҳои баррасишуда

АТЭИ як қатор алтернативаҳоро барои арзёбии он ки оё Лоиха бехтарин равишро барои расидан ба мақсадҳои лоиха намоёндагӣ мекунад, баррасӣ кард.

3.1. Алтернативаи «бе Лоиха»

Бе иқдом кор кардан вариант нест. Роҳчаи мавҷуда идома ба бадтар шудан хоҳад дод, хатарҳои геологӣ шадидтар хоҳанд шуд ва ҷамоаҳо бо ҷудошавии афзоянда ва хатарҳои бехатарӣ рӯ ба рӯ хоҳанд шуд. Ин алтернатива рад карда шуд.

3.2. Алтернативаи масир

Роҳи лоиха аз рӯи масири мавҷуда, ки алтернативаи амалии дигаре надорад, мегузарад. Водии Шӯробдарё ягона коридори амалии пайвандкунандаи ноҳияи Балҷувон ба минтақаи Сари Хосор мебошад. Масирҳои нав тавассути гузаргоҳҳои алтернативии кӯҳӣ баррасӣ шуданд, аммо аз ҷиҳати техникӣ ва иқтисодӣ ғайриамалӣ ва эҳтимолан зарарноктар аз ҷиҳати экологӣ ёфта шуданд. Аз ин рӯ Лоиха масири мавҷударо таҷдид ва навсозӣ мекунад.

3.3. Алтернативаҳои стандарти роҳ

Стандарти поёнтарини роҳ (масалан, категорияи VI ё роҳи бе асфалт) баррасӣ шуд. Аммо ин дастрасии ҳамасоларо таъмин намекунад ва талаботи иқтидорбардорӣ ва бехатариро барои ҳаҷмҳои интизории нақлиёт, аз ҷумла мошинҳои кишоварзӣ ва сайёҳӣ, қонун намесозад. Категорияи V ҳамчун стандарти мувофиқ тасдиқ шуд.

3.4. Қарорҳои тарроҳӣ барои коҳиши таъсирот

Дар доираи масир ва стандарти қабулшуда, як қатор қарорҳои тарроҳӣ махсусан барои коҳиши таъсироти экологӣ ва иҷтимоӣ қабул карда шуданд:

- корҳо асосан дар доираи ихтисоси ҳуқуқи роҳи мавҷуда нигоҳ дошта мешаванд то гирифтани замин коҳиш ёбад;
- битуми бо полимерҳо тағйирёфта барои қабати фарсоишӣ барои афзоиши устуворӣ дар ҳарорати баланд ва коҳиши басомади таъмир;
- меъёрҳои бехтаргардонидашудаи тарроҳии гидравликӣ (боришоти бозгашти 100-солаи, зарбкунандаҳои чараёни лой 2,6–4,8) барои иншооти дренажӣ;
- тавсия мешавад ки 20%-афзоиши иқлимии параметрҳои тарроҳии гидравликӣ пеш аз сохтмон дар тарроҳии ниҳой дохил карда шавад;
- асосҳои ҷӯбини куфтаи пулҳо барои ҳалли фарсоиши бистари дарё ва бори сейсмикӣ бидуни ҳалалдоркунии калони дар русла;
- тарошиши пилладор дар бахшҳои серхатар барои нигоҳ доштани обрав ва коҳиши бехатарии нишебӣ;
- гузаргоҳҳои пиёдагард, пиёдагардиҳо ва равшании кӯча дар ҳамаи бахшҳои маҳаллаҳо барои ҳифзи сокинон;
- иншооти доимии хидмати канори роҳ, ки барои дастгирии истифодаи бехатарии роҳ ва сайёҳӣ дар нӯги Сари Хосор тарроҳӣ шудааст.

4. Таъсироти эҳтимолӣ ва тадбирҳои коҳишдиҳанда

АТЭИ таъсироти эҳтимолии экологӣ ва иҷтимоии Лоиҳаро ҳангоми сохтмон ва баҳрабардорӣ арзёбӣ кард. Қадвали зер таъсироти асосӣ ва аҳамияти онҳоро пеш ва пас аз татбиқи тадбирҳои коҳишдиҳанда ҳулоса мекунад. Тадбирҳои муфассали идоракунии дар Нақшаи идоракунии экологӣ ва иҷтимоӣ (НЭИС) баён шудаанд.

Қадвали 2. Ҳулосаи таъсирот, тадбирҳои коҳишдиҳанда ва аҳамияти боқимонда

Мавзӯи таъсир	Марҳила	Аҳамияти боқимонда	Тадбирҳои асосии коҳишдиҳанда
Сифати об ва зистгоҳи обӣ (Шӯробдарё)	Сохтмон	Паст то миёна	Манъи қатъии корҳо дар русла ҳангоми тухмрезии кизилмоҳӣ (ноябр–феврал) ва авҷи обхезии баҳорӣ; перемычкаҳо ва парданҳои мутностӣ дар чойгоҳҳои пулҳо; пешгирии рехт ва аксуламали ғавқуллода; набудани дренажи рӯи пул мустақиман ба дарё. Пас аз татбиқи тадбирҳои коҳишдиҳанда, таъсироти боқимонда паст то миёна ва идорашаванда арзёбӣ мешавад.
Кизилмоҳии Амударё (объекти афзалиятноки гуногунии биологӣ)	Сохтмон	Паст то миёна	Маҳдудиятҳои мавсимии корҳо дар русла; нагирифтани шағал бидуни арзёбии гуногунии биологӣ обӣ; ҳифзи шағали тухмрезӣ дар ҳамаи чойгоҳҳои пулҳо; наводзҳои тадқиқоти моҳӣ пеш аз сохтмон.
Бехатории нишебӣ ва хатарҳои геологӣ	Сохтмон	Миёна	Нақшаи мустаҳкамсозии нишебӣ барои 100 чойгоҳи хатари муайяншуда; тарошишоти пилладор; мониторинги пайвастаи геотехникӣ; назорати ларзиши корҳои тарканда; сабзонидани нишебҳои халалдоршуда.
Халалдор кардани дастрасии ҷамоаҳо	Сохтмон	Миёна	Хабардиҳии ҳадди ақал 48 соата пеш аз баста шудан; нигоҳ доштани дастрасии мошинҳои ғавқуллода дар ҳама вақт; таъмири каналҳои обёрӣ дар давоми 24 соат. Масирҳои алтернативии дигаре дар дарозии коридор вучуд надоранд; аз ин рӯ дастрасӣ тавассути сохтмони марҳилавӣ, идоракунии назоратшудаи нақлиёт ва баргاردонидани муваққатӣ дар доираи масири мавҷуда дар ҳоле ки амалӣ бошад нигоҳ дошта мешавад.
Саломатӣ ва бехатарии ҷамоаҳо (садаҳои роҳ)	Сохтмон	Миёна	Оромкунии физикии суръат дар ҳамаи маҳаллаҳо; роҳбалладҳо дар даромад ва баромади маҳаллаҳо; нигоҳбонии махсуси гузаргоҳи мактаб; набудани мошинҳои сангин тавассути маҳаллаҳо аз соати 22:00 то 06:00; сиёсати нестии таҳаммул ба зиёд кардани суръат.
Фермаи ғавзани Бухоро (садо)	Сохтмон	Миёна	Назорати мушаххаси садо ва ларзиш дар кишлоқи Дашгаро; набудани корҳои тарканда дар масофаҳои муайяни муҳофизат дар мавсими зоиш; ҳамоҳангӣ бо маъмурияти Боғи табиӣ.
Ҳушунат ва зӯрварии чинӣ ва БЗС	Сохтмон	Миёна	Кодекси рафтор, ки ҳамаи коргарон ҳамчун шартӣ кор имзо мекунанд; ҳисоботдиҳии махфӣ нигоҳдошта барои зинда монда; тақвият додани БЗС ҳар моҳ; каналҳои ҳисоботдиҳии дастрасии ҷамоа тавассути МСҶА.
Ба даст овардани замин ва маъишат	Сохтмон / Пеш аз сохтмон	Миёна	НД пеш аз ҳар гуна кор дар ҳар қитъа татбиқ мешавад; ҷуброни пурра пеш аз дастрасии замин пардохта мешавад; барномаи барқарорсозии маъишат; Аудити иҷрои НД аз ҷониби мутахассиси мустақил.

Ворид шудани кормандон (шиддати байни кормандон ва ҷамоаҳо)	Соҳтмон	Назаррас нест	Коргарон дар лагерҳои мустақил ҷойгир мешаванд; ҷойгиркунии ғайрирасмӣ дар ҷамоаҳо нест; Кодекси рафтори ҳатмӣ; масъули алоқа бо ҷамоа пеш аз оғози корҳо дар вазифа.
Боғи табиӣи Сари Хосор (таъсири ғайримустақими бехтар шудани дастрасӣ)	Баҳрабардорӣ	Миёна	Огоҳии зиддибраконерӣ дар инструктаж барои коргарони соҳтмонӣ дохил карда мешавад; дастгирии иқтисодии идоракунии Боғи табиӣ; ҷаҳорҷӯбаи идоракунии сайёҳӣ таҳия карда мешавад; ҷамоаҳои Боғи табиӣ.
Бехатарии роҳ барои пиёдагардон ва истифодабарандагон	Баҳрабардорӣ	Назаррас нест	Аудити бехатарии роҳ пеш аз кушодан; пӯшишҳои ҳимоявӣ, монеаҳои авария, хатгузориҳои роҳ, нишонаҳои суръат; гузаргоҳҳои пиёдагард ва равшанӣ дар маҳаллаҳо; тафтишоти бехатарии роҳ ҳар шаш моҳ.
Садо (нақлиёт)	Баҳрабардорӣ	Назаррас нест	Рӯйпӯши асфалтии коҳишдиҳандаи садо; тадқиқоти садо пас аз соҳтмон дар соли аввали баҳрабардорӣ; тадбирҳои иловагии коҳишдиҳанда дар ҳоли зиёд шудан аз меъёрҳо.
Гидрология ва дренаж (баҳрабардорӣ)	Баҳрабардорӣ	Назаррас нест	Дренажи дуруст тарроҳӣшуда оброби ғайринизомии ҳозираро бартараф мекунад; дренажи рӯи пул пеш аз рехт ба дарё нигоҳ дошта мешавад; барномаи маъмулии нигоҳдории дренаж.

Эзоҳ: «Назаррас» таъсири боқимондаеро нишон медиҳад, ки ҳатто пас аз коҳишдиҳанда барҷаста мемонад; «Миёна» таъсири боқимондаи идорашиаванда бо назорати мавзунгузоишаванда нишон медиҳад; «Назаррас нест» маънои онро дорад, ки таъсир тавассути тадбирҳои пешниҳодишуда ба таври мувофиқ назорат карда мешавад.

4.1. Сифати об ва дарёи Шӯробдарё

Шӯробдарё дар аксари дарозии роҳ дар паҳлӯи он ҷорист ва ягонатарин объекти ҳассоси экологии минтақаи лоиҳа мебошад. Он обҳои ҷамоаҳо ва оби нӯшиданиро, қизилмоҳии муҳоҷири (объекти афзалиятноки гуногунии биологӣ мутобиқ ба ТЭИБ БНТТ), ва хузури эҳтимолии самурро дастгирӣ мекунад. Мониторинги заминавӣ муайян кард, ки таҳнишини мӯъаллақ аллакай аз меъёрҳои истифодаи маишӣ дар аксари нуктаҳо аз сабаби ҷараёнҳои геоморфологии табиӣ зиёд аст.

Фаъолиятҳои соҳтмони, ки метавонанд сифати обро таъсир расонанд, инҳоро дар бар мегиранд: корҳои хокӣ ва ҳалалдор кардани хок дар наздикии дарё; корҳои бунёдӣ дар русла дар ҷойгоҳҳои пулҳо; нигоҳдории сӯзишворӣ ва мавод дар дарозии коридор; омода кардани бетон дар ҷойгоҳҳои пулҳо; оби партовии лагер; ва гирифтани маводи карьерӣ аз бистари дарё. НЭИС назорати катъиро барои ҳар яки инҳо муайян мекунад, аз ҷумла:

- набудани корҳо дар русла ҳангоми муҳоҷирати тухмрезии тирамоҳии қизилмоҳии Амударё (1 ноябр то 28 феврал);
- набудани соҳтмони калон дар русла ҳангоми авҷи обшавии баҳорӣ ва обҳезӣ (апрел–май);
- перемычкаҳо ва парданҳои мутностӣ дар ҳамаи ҷойгоҳҳои соҳтмони пулҳо;
- манъи мутлақӣ ҳар гуна рехтани нефтмаҳсулот — меъёри миллий (0,05 мг/л НУН) амалан ба он маъно аст, ки ҳар гуна лоиши дидашаванда мувофиқат намекунад;
- оби промывки бетони пурқалиеро то рехт ба дарё бояд коркард кард;
- гирифтани маводи карьерӣ аз бистари дарё танҳо пас аз иҷозатномаи экологии КХМТ ва арзёбии гидравлиқӣ, ки ҳеҷ таъсири манфӣ ба морфологияи дарё ё зистгоҳи обиро тасдиқ мекунад;
- нақшаи аксуламали фавқуллодаи рехт, ки тамоми коридори 56 км-ро фаро мегирад, бо таҷҳизоти пешакӣ дар лагерҳо.

4.2. Устувории нишебӣ ва ҳатарҳои табиӣ

Коридор аз заминҳои мегузарад, ки дар онҳо ҳатарҳои зиёд сабт шудааст, аз ҷумла харобаҳои замин, лойбу санг, минтақаҳои ресиши санг ва фарсоиши шадиди соҳили дарё. Фаъолиятҳои

сохтмонӣ — хусусан корҳои ҳокӣ, тарканда ва бартараф кардани растанӣ — агар бодикқат идора нашаванд, метавонанд ин чараёнҳоро оғоз ё суръат бахшанд. НЭИС талаб мекунад:

- Нақшаи мустақкамсозии нишебӣ пеш аз сохтмон таҳия карда мешавад, ки тадбирҳои мушаххасро барои ҳамаи 100 ҷойгоҳи хатар муайян мекунад;
- тарошишоти пилладор (террасаҳои зинавор дар нишебҳои бурида) барои коҳиши кунҷи нишебӣ ва нигоҳ доштани обрав дар бахшҳои серхатар;
- мониторинги пайвастаи геотехникӣ ҳангоми сохтмон дар ҷойҳои ҳассоси геологӣ;
- корҳои тарканда бо мониторинги ларзиш дар наздикии маҳаллаҳо, фермаи гавазни Бухоро ва инфрасохтор назорат карда мешавад;
- сабзонидани ғаврии ҳамаи нишебҳои ҳалалдоршуда барои пешгирии фарсоиш ва барқарор кардани устуворӣ.

4.3. Чамоаҳо: дастрасӣ, бехатарӣ ва маъишат

Хатарҳои асосӣ барои чамоаҳо ҳангоми сохтмон инҳоянд: қатъ шудани муваққатии дастрасии роҳ ва каналҳои обёрӣ; садамаҳои нақлиёти сохтмонӣ, хусусан бо иштироки кӯдакон дар наздикии мактабҳо; имкони ба вучуд омадани шиддат байни нерӯи кории бузурги ғайрмаҳаллӣ ва чамоаҳои маҳаллӣ; ва таъсири ба даст овардани замин ба хоҷагиҳои хона ва хоҷагиҳои деҳқонӣ.

Тадбирҳои асосии ҳифзӣ инҳоро дар бар мегиранд:

- Мутахассиси оид ба иштирокдорон ва чамоаҳо (МСҶА) бо маълумоти тамосии возеҳ пеш аз оғози ҳар гуна корҳо дар ҳар минтақа дар вазифа;
- хабардиҳии ҳадди ақал 48 соата ба чамоаҳо пеш аз ҳар гуна баста шудани роҳ ё маҳдуд кардани дастрасии банақшагирифташуда;
- нигоҳ доштани дастрасии мошинҳои ғавқуллода тавассути ҳамаи бахшҳои корӣ дар ҳама вақт;
- тадбирҳои физикии оромкунии суръат (на танҳо нишонаҳо) дар ҳамаи маҳаллаҳо; роҳбалладҳо дар нуқтаҳои даромаду баромад ҳангоми ҳаракати мошинҳои сангин;
- нигоҳбонии махсуси гузаргоҳи мактаб дар вақти оғоз ва анҷоми дарс;
- ҳамаи ҳаффарҳои кушода дар охири ҳар рӯзи корӣ ҳисор мешаванд;
- ҳамаи каналҳои обёрӣ ва инфрасохтори дастрасии кишоварзии зарардидаи ҳангоми сохтмон дар давоми 24 соат таъмир мешаванд;
- коргарон дар лагерҳои мустақил — на дар минтақаҳои истиқомати чамоаҳо — барои коҳиши рақобат барои захираҳои маҳаллӣ ҷойгир мешаванд;
- Нақшаи аз ҷой кӯчонидан (НД) пеш аз оғози ҳар гуна корҳо дар замини таъсирёфта ба таври пурра татбиқ мешавад ва ҷуброн пеш аз гирифтани дастрасӣ пардохта мешавад.

4.4. Масоили гендерӣ ва гурӯҳҳои осебпазир

Лоиха эътироф мекунад, ки сохтмон ва баҳрабардории роҳи нав метавонад занон, духтарон ва аъзои осебпазирӣ чамоаро нисбат ба аҳолии умумӣ ба таври ғуногун таъсир расонад. Тадбирҳои мушаххас инҳоро дар бар мегиранд:

- ☐ гурӯҳҳои фокусӣ ва машварати танҳо барои занон барои таъмини шунида шудани овоз ва нигаронии занон дар банақшагирӣ ва мониторинги лоиҳа;
- ☐ каналҳои ҳисоботдиҳии махфӣи нигоҳдошта барои зинда монда оид ба баҳрабардории чинсӣ ва зӯроварӣ / озори чинсӣ (БЗС) — барои ҳам коргарон ва ҳам аъзои чамоа дастрас;
- ☐ Кодекси рафтори ҳатмӣ, ки ҳамаи коргарон ҳамчун шартӣ кор имзо меkunанд, бо иҷрои нестии таҳаммул нисбат ба хушунат ва зӯроварии чинсӣ;
- ☐ тадбирҳои бехатарии роҳ дар маҳаллаҳо махсусан барои ҳифзи пиёдагардон, кӯдакони мактабӣ ва занони пиёда ҳаракаткунанда тарроҳӣ шудааст.

4.5. Ғуногунии биологӣ: Боғи табиӣи Сари Хосор ва намудҳои ҳифзшуда

Боғи табиӣи Сари Хосор ягона минтақаи ҳифзшудаи дар сатҳи миллий таъинёфта дар доираи таъсири лоиҳа мебошад. Ягон кори лоиҳа бевосита Боғи табииро таъсир намерасонад, ки аз

нуқтаи наздиктарин тақрибан 5 км аз коридори роҳ дур аст, ки Кумитаи ҳифзи муҳити табиӣ тасдиқ кардааст.

Арзёбии зистгоҳҳои муҳим мутобиқ ба ТЭИБ БНТТ анҷом дода шуд. Он тасдиқ кард, ки коридор ҳамчун зистгоҳи муҳим тасниф мешавад, зеро ду намуна ба ҳалокат дучоршавандаи шадиди нокмуша мавҷуданд ва як қатор намунаҳо ва зистгоҳҳои афзалиятноки дигарро, ки Лоиха бояд ҳифз кунад, муайян кард. Муҳимтарин объектҳо барои идоракунии сохтмон инҳоянд:

- **дарахтони нокмуша** (*Pyrus tadshikistanica* ва *Pyrus korshinskyi*, ҳарду ба ҳалокат дучоршавандаи шадид) — дар якҷанд нуқта дар дарозии масир тасдиқ шудааст. Лоиха аввал тарроҳии роҳро барои гузеш аз онҳо дар ҷойи имконпазир мутобиқ мекунад. Дар ҷоҳое, ки гузеш имконпазир нест, барномаи ҳифзи табиат ва шинондани дарахт — бо иштироки лоихаи боғи ботаникии минтақавӣ таҳияшуда — афзоиши умумии ин намунаҳо таъмин мекунад;
- **қизилмоҳии Амударё** (*Salmo trutta oxianus*) — дар якҷанд нуқта дар Шӯробдарё тасдиқ шудааст. Ин моҳии муҳочир дар тирамоҳ (ноябр–феврал) тухмрезӣ мекунад, вақте ки нисбат ба ҳалалдор кардани бистари дарё ва сифати об ҳассосияти баланд дорад. Ҳамаи корҳо дар русла ва соҳил дар ин муддат манъ буда, шағали тухмрезӣ дар ҳамаи ҷойгоҳҳои пулҳо ҳифз карда мешавад;
- **самур** (*Lutra lutra*, дар сатҳи миллий «таҳдидшаванда») — нишонаҳо дар наздикии Шаҳидон (тақрибан км 30) тасдиқ шудааст. Тадқиқоти пешасохтмони лонаҳои самур пеш аз оғози корҳои соҳилӣ ё пулӣ дар ҳар бахш талаб карда мешавад;
- **гавазни Бухоро** (*Cervus hanglu bactrianus*, ба ҳалокат дучоршавандаи шадид) — фермаи парваришӣ, ки Боғи табиӣ Сари Хосор идора мекунад, дар қишлоқи Даштаро (тақрибан км 35), дар доираи таъсири садои сохтмон ҷойгир аст. Гавазни Бухоро нисбат ба садои ногаҳонӣ, алалхусус дар мавсими зоиш (апрел–июн) ҳассосияти баланд дорад..

Лоиха хатарҳои ғайримустақими Боғи табиӣ аз беҳтар шудани дастрасии роҳ, ки боиси зиёд шудани фишори меҳмонон ва имкони шикори ғайриқонунӣ ё моҳигирӣ мешавад, дорад. Тадбирҳои коҳишдиҳанда барои ҳалли ҳамаи таъсироти гуногунии биологӣ инҳоро дар бар мегиранд:

- гузеш аз дарахтони нокмуша тавассути мутобиқ кардани тарроҳӣ ва барномаи шинондани ҳифзатӣ барои расидан ба афзоиши умумӣ;
- набудани корҳо дар русла ё соҳил аз 1 ноябр то 28 феврал; ҳифзи шағали тухмрезӣ дар ҳамаи ҷойгоҳҳои пулҳо;
- тадқиқоти пешасохтмони лонаҳои самур пеш аз оғози корҳо дар ҳар бахш; минтақаҳои истисноӣ атрофи ҷойгоҳҳои ғайриқонунӣ тасдиқшуда;
- назорати мушаххаси садо ва ларзиш дар қишлоқи Даштаро; набудани корҳои тарқанда дар мавсими зоиши гавазни Бухоро;
- огоҳии зиддибраконеӣ ва ҳифзи ҳайвоноти ваҳшӣ дар ҳамаи инструктажҳои коргарони сохтмонӣ дохил карда мешавад;
- ҳамоҳангӣ бо маъмурияти Боғи табиӣ Сари Хосор дар тӯли тамоми сохтмон ва то баҳрабардорӣ;
- мониторинги пас аз кушодан оид ба шумораи меҳмонон ва ҳамкорӣ бо роҳбарияти Боғи табиӣ барои ҳалли ҳар гуна зиёд шудани фишори дастрасӣ.

4.6. Мероси фарҳангӣ

Тадқиқоти заминавии мероси фарҳангии АТЭИ мероси бостоншиносӣ ва меъморӣ вилояти Хатлонро, ки маскунияти сабтшудаи аз давраи палеолит тавассути мамлакати асримиёнагии Хуттал то давраи муосирро дорад, баррасӣ кард. Коридори лоиха дар водии танги баландкӯҳ ҷойгир аст, ки дастрасии замини ҳамвори барои маскунияти пайдори бостоншиносиро маҳдуд

карда, имкони бо ёфтаҳои бостоншиносии назаррас рӯ ба рӯ шуданро коҳиш медиҳад — аммо ба таври мутлақ бартараф намекунад.

Объектҳои мушаххаси мероси фарҳангии зерин ҳангоми АТЭИ муайян шуданд:

- Қалъаи Балчувон — бозсозии муосири қалъаи асри XVII, ки тақрибан 125 м дар шимолу ғарби оғози роҳ дар км 0.0 дар шаҳри Балчувон ҷойгир аст. Ҳамчун ёдгории милли аз ҷониби Ҳукумати Тоҷикистон сабт шудааст; бо Шӯриши Восеи соли 1888 алоқаманд аст. Минтақаи атрофи қалъа барои ёфтаҳои бостоншиносӣ зони серхатар ҳисоб шуда, пеш ва ҳангоми ҳар гуна корҳо дар км 0 ба тадқиқот ва мониторинги бодик ниёз дорад;
- хароба эҳтимолии сангӣ дар наздикии Сари Хосор — аксҳои моҳворавӣ он чизеро, ки метавонад асосҳои сангии ваймонаи иншооти калони дар паҳлӯи масири роҳ бошад, муайян мекунад. Пеш аз оғози корҳо дар ин минтақа тадқиқоти майдонӣ лозим аст;
- масҷид дар тақрибан км 37 — тақрибан 170 м дар шимолӣ масири роҳ ҷойгир аст; садо, ҷанг ва ҳалалдор кардани дастрасии сохтмон метавонад ба фаъолиятҳои динӣ таъсир расонад. Тадбирҳои мушаххаси объектӣ дар Нақшаи саломатӣ ва беҳатарии ҷамоа ҳалалдоркуниро ба ҳадди ақал мерасонад;
- қабристонҳои маҳаллӣ — ду қабристон (Шӯлаш ва Лангар) дар раванди АТЭИ муайян ва тасдиқ карда шудаанд. Тадбирҳои мушаххаси ҳифзи марз ва дастрасии объектӣ мувофиқа шуда ва ҳангоми сохтмон татбиқ карда мешавад;
- наздиктарин ҷузъи Мероси ҷаҳонии ЮНЕСКО (Маъбади буддоии Хиштепа, қисми мулки навбатии Хуттали Қадим) тақрибан 22 км дар шарқи масир ҷойгир буда ва аз ҷониби Лоиха таъсир намебинад.

Барои ҳамаи корҳои ҳокӣ ва ҳалалдор кардани замин Тартиби кор бо ёфтаҳои тасодуфӣ талаб карда мешавад. Агар ҳангоми ҳаффарӣ ягон объекти аҳамияти эҳтимолии бостоншиносӣ кашф карда шавад, ҳамаи корҳо дар он минтақа бояд ғавран қатъ карда шаванд, ёфтаҳо бояд таъмин ва ҳифз карда шаванд ва пеш аз аз сари нав оғоз кардани корҳо бояд Осорхонаи миллии антиқаи Тоҷикистон хабардор карда шавад. Ҳамаи коргарон ин тартибро ҳангоми инструктажи объектӣ, пеш аз оғози ҳар гуна ҳаффарӣ меомӯзанд. СУРПД масъул аст барои таъмин кардани он ки ҳамаи ҳуҷҷатҳои мероси фарҳангӣ ва сабтҳои мониторинг дуруст нигоҳ дошта мешаванд.

4.7. Меҳнат ва шароити кор

Лоиха бояд ҳадди ақал ба инҳо мувофиқат кунад: (i) қонунгузориҳои миллии меҳнат, шугъл ва таъмини иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон; (ii) принципҳо ва меъёрҳои асосии дар конвенсияҳои асосии МСМ, ки Тоҷикистон тасдиқ кардааст, мустаҳкамшуда; ва (iii) ТЭИ2 БНТТ оид ба меҳнат ва шароити кор. Нақшаи идоракунии меҳнат (НИМ) ва Нақшаи идоракунии манзили коргарон ҳамчун қисми НЭИС тайёр карда шудааст. Инҳо аз Пудратчӣ талаб мекунанд, ки ҳадди ақал:

- ба ҳамаи коргарон дар оғози кор шартномаҳои хаттии меҳнатӣ бо забони фаҳмои онҳо бо шарту шароитҳои на камтар аз кори шабех дар соҳаҳои шабех дар минтақа пешниҳод кунад;
- музди баробар барои кори баробар, нетаъбизкорӣ ва имконияти баробар сарфи назар аз ҷинс, миллат, дин ё маъҷубиро таъмин кунад;
- меҳнати кӯдакон (ҳеч коргари зер 18 сол) ва меҳнати маҷбуриро дар ҳамаи шаклҳои пешгирӣ ва манъ кунад;
- озодии иттиҳодия ва ҳуқуқи музокирати коллективиро эҳтиром кунад;
- механизми расмӣ баррасии шикоятҳо барои коргарон, аз ҷумла воситаҳои шикоятҳои номаълум ва афсарони зани шикоят барои коргарони зан таъсис диҳад;
- нестии таҳаммул нисбат ба ҳушунат ва зӯроварии ҷинсӣ (ХЗЗ) ва баҳрабардории ҷинсӣ ва зӯроварӣ (БЗС) нигоҳ дорад. Ҳамаи коргарон Кодекси рафтори Лоиха ҳамчун шартӣ кор имзо кунанд;
- нерӯи кории сохтмониро дар лагерҳои мустақил бо манзили мувофиқ, таомпазӣ, об, санитария, иншооти тиббӣ ва истироҳат ҷойгир кунад. Ба коргарон набояд иҷозат дода шавад, ки дар минтақаҳои истиқоматии ҷамоаҳо манзили ғайрирасмӣ муқаррар кунанд;

- манзили коргаронро мутобиқ ба Дастурҳои БНТТ ва МФК барои манзили коргарон (2009) ва меъёрҳои санитарии миллий тарроҳӣ, созад ва нигоҳ дорад.

Коргарони чавон, шахсони маъюб, коргарони муҳочир ва коргароне, ки аз ҷониби субпудратчиҳо ба кор гирифта мешаванд, ҳамчун эҳтимолан осебпазир баррасӣ шуда, шароити баробари кориро мегиранд. Пудратчиёне, ки барои корҳои махсус истифода мешаванд, бояд меъёрҳои меҳнатиро тавассути созишномаҳои субпудратии худ поён фиристанд. Аудити мустақили берунии меҳнат дар тӯли тамоми давраи сохтмон ҳар сол мутобиқ ба талаботи БНТТ гузаронида мешавад.

4.8. Саломатӣ ва бехатарӣ

Саломатӣ ва бехатарӣ барои Лоиха авлабияти муҳим аст. Ҳамаи коргарон — аз ҷумла коргарони дастӣ ва кормандони субпудратчиҳо — бояд пеш аз фиристода шудан ба ҷойгоҳҳои кор тамрини инструктажи саломатӣ ва бехатариро гиранд. Нақшаи идоракунии саломатӣ ва бехатарии меҳнатӣ (НИМОТ), ки ба қонунгузории миллий ва ТЭИ4 БНТТ мувофиқат мекунад, бояд дар тӯли тамоми сохтмон амал кунад.

Хатарҳои мушаххасе, ки НИМОТ бояд барои лоихаи БСХ ҳал кунад, инҳоро дар бар мегиранд:

- корҳо дар паҳлӯи дарёи Шӯробдарё — хатари ғарқ шудан ва ҳодисаҳои обхезӣ; корҳои соҳилӣ дар наздикии оби сербаҳраи пурхасу хошок;
- корҳо дар нишебҳои шадид ва дар бахшҳои дарра — хатари афтидан, ресиши санг ва вайрон шудани нишебӣ;
- амалиётҳои ҳаффариҳои санг ва тарканда — ларзиши тарканда, парвози санг, думоғоти захрнок ва садо;
- сохтмони пулҳо — кор дар баландӣ, амалиётҳои бардошт, куфтани сутун дар русла дар дарёи Ҷаҳонӣ;
- ҷойгиршавии дур бо дастрасии маҳдуд ба иншооти тиббӣ — Пудратчӣ бояд иқтидорҳои аксуламали фавқуллодаи миллий ва маҳаллӣ ва вақти аксуламалро арзёбӣ кунад ва дар ҳоли нокифоягии иқтидорҳои маҳаллӣ кӯмаки аввалия ва иншооти тиббии дар ҷойгоҳ дар лагерҳои сохтмонӣ таъмин намояд;
- хатари сейсмикӣ — ҳамаи корҳо дар минтақаи сейсмии 8-балла ҷойгиранд; банақшагирии аксуламали фавқуллода бояд ҳодисаҳои сейсмикиро ба назар гирад.

НИМОТ бояд муайян кунад: вазифаҳо ва масъулиятҳо; талаботи СИЗ; барномаҳои тамрини бехатарӣ (ба забонҳои ҳудди коргарон); ҳисоботдиҳии инцидентҳо (соатҳои корӣ, осебҳои бо аз даст додани вақти корӣ, фавтиҳо, ҳолатҳои наздик); таҳлили сабабҳои асосӣ барои ҳамаи инцидентҳо; тартибҳои аудити дохилӣ ва берунӣ; ва принципҳои аксуламали фавқуллода, аз ҷумла тартибҳои эвакуатсия. Нақшаи омодагӣ ва аксуламали фавқуллода (НЭБФ), ки сценарияҳои оташ, обхезӣ, вайрон шудани нишебӣ, садамаи роҳ ва ҳолати фавқуллодаи тиббиро фаро мегирад, бояд пеш аз оғози сохтмон тасдиқ карда шавад.

4.9. Манфиатҳои Лоиха

Мақсади асосии Лоиха бехтар кардани зиндагии ҷамоаҳо дар дарозии яке аз ҷудоафтодатарин коридорҳои кӯҳии Тоҷикистон мебошад. Манфиатҳои он аз давраи фаврии сохтмон то баҳрабардории дарозмуддати роҳи навсозишуда паҳн мешавад.

Дастрасӣ ва пайвастагӣ. Зиёда аз 6 000 сокине, ки дар айни замон моҳҳои ҷудошавии мавсими роҳ дар ҳар сол таҷриба мекунанд, дастрасии боэтимоди асфалтии ҳамасолаҳо ба даст меоранд. Барои ҷамоаҳо дар қисми болоии водӣ — ки дар айни замон ҳеҷ роҳи ташаккулфтоае вучуд надорад — ин тағйироти кулӣ аст. Дастрасӣ ба беморхона дар Шаҳидон, мактабҳои миёна, бозорҳои ноҳиявӣ ва ҳадамоти фавқуллода барои аввалин бор дар асоси ҳамасола имконпазир хоҳад шуд.

Бехатарии роҳ. Роҳи навсозишуда дар тӯли тамоми мутобиқ ба меъёрҳои муосири бехатарӣ тарроҳӣ карда мешавад — бо рӯйпӯши асфалтӣ, пӯшишҳои ҳимоявӣ, гузаргоҳҳои пиёдагард, пиёдагардиҳо ва равшании кӯча дар ҳамаи бахшҳои маҳаллаҳо. Ин мустақиман шароити

хатарноке, ки ҳоло пиёдагардон, кӯдакони мактабӣ, чорво ва ронандагоне ки роҳчаи танги хароброро истифода мекунанд, таҷриба мекунанд, бартараф мекунад.

Аудити мустақили бехатарии роҳ ҳангоми тарроҳии муфассал гузаронида шуд ва гурӯҳи тарроҳӣ тавсияҳои онро барои ҳалли мушкилоти бехатарии муайяншуда дохил кард. Аудити иловагии мустақили бехатарии роҳ пеш аз кушодани роҳ барои нақлиёт гузаронида мешавад ва ҳамаи тадбирҳои иловагӣ пеш аз баҳрабардорӣ татбиқ карда мешаванд ва роҳ пас аз истифода ба тафтишоти бехатарии ҳар шашмоҳа дучор мешавад.

Маъишат ва иқтисоди маҳаллӣ. Дастрасии бозтимоди ҳамасола имкониятҳои тиҷоратии кишоварзиро дар дарозии коридор дигаргун мекунад. Деҳқононе, ки ҳоло ҳангоми баста шудани роҳ маҳсулот ба бозор бурда наметавонанд, ин корро дар тӯли сол анҷом дода метавонанд ва даромади хоҷагиҳои хонаро меафзоянд. Сохтмон шуғли маҳаллиро бо ҷалби мавзунӣ занон ва коргарони маҳаллии ғайрикасбӣ ва нимкасбӣ ба вучуд меорад. Сайёҳӣ. Минтақаи шаршараи Сари Хосор дар нӯги болоии коридор мақсади рӯ ба рушди аҳамияти минтақавӣ мебошад. Беҳтар шудани дастрасии роҳ шароитро барои рушди сайёҳии устувор фароҳам меорад, ки метавонад аз ҷиҳати иқтисодӣ ба ҷамъаҳои маҳаллӣ манфиат расонад ва барои ҳифзи муҳити табиӣ идора карда шавад.

Устувории инфрасохтор. Инфрасохтори мавҷудаи дренажӣ дар дарозии коридор нокифоя буда, ба обҳезии музмин, таҳнишин ва зарари такрории роҳ мусоидат мекунад. Лоиҳа лӯлаҳои дренажиро дар тӯли тамоми иваз ва навсозӣ мекунад ва иншооти нав дар ҷойҳое, ки вучуд надоранд, насб мекунад ва сабаби асосии бадтар шудани роҳро бартараф мекунад. Тарроҳӣ барои тағйирёбии иқлими пешбинишуда мутобиқ карда шудааст — бо меъёрҳои беҳтаргардонидашудаи гидравликӣ ва битуми бо полимерҳо тағйирёфта, ки барои иҷро дар ҳарорати баланди ояндаи тобистон интихоб шудааст.

5. Идоракунии таъсироти экологӣ ва иҷтимоӣ

Чаҳорҷубаи идоракунии экологӣ ва иҷтимоии Лоиха аз маҷмӯи ҳуҷҷатҳои ба ҳам алоқаманде иборат аст, ки мутобиқ ба талаботи БНТТ тайёр карда шудааст. Онҳо тадбирҳо, масъулиятҳо, талаботи мониторинг ва созишномаҳои ҳисоботдиҳиро барои идоракунии ҳамаи хатарҳо ва таъсироти муайяншуда муфассал баён мекунанд.

Вазифаҳо, масъулиятҳо ва системаҳои мониторинг барои иҷрои ҳамаи тадбирҳои гуногун, коҳиш ва идоракунии дар Нақшаи идоракунии экологӣ ва иҷтимоии Лоиха (НЭИС), Нақшаи амалиёти экологӣ ва иҷтимоӣ (НАЭИ) ва АТЭИ муфассал баён шудааст. Иҷрои ҳамаи тадбирҳо ба кадрҳои мувофиқ, захираҳои молиявӣ, таҷҳизот ва системаҳои дастгирӣ ниёз дорад. Ҳамаи кормандони СҶРПД, Мушовири назорати сохтмон (МНС) ва пудратчиёни лоиха масъулиятдор ҳастанд ки ба талаботи ин ҳуҷҷатҳо мувофиқат кунанд.

Чадвали 3. Ҳуҷҷатҳои асосии идоракунии

Нақшаи идоракунии экологӣ ва иҷтимоӣ (НЭИС)	Ҳуҷҷати асосии идоракунии, ки ҳамаи хатарҳои экологӣ ва иҷтимоиро фаро мегирад. 16 нақшаи муфассали зерро дар бар мегирад (НЭИС 1 – НЭИС 17).
НЭИС-и Пудратчӣ	Нусхаи мушаххаси ҷойгоҳи НЭИС аз ҷониби Пудратчӣ, ки пеш аз оғози сохтмон таҳия шуда ва ҳангоми пешрафти корҳо навсозӣ мешавад.
Нақшаи идоракунии гуногунии биологӣ (НИБ)	Коҳиши муфассал ва мониторинги гуногунии биологӣ, аз ҷумла қизилмоҳии Амударё, самур, гавазни Бухоро, дарахтони нокмуша ва Боғи табиӣи Сари Хосор. Бо Нақшаи амалиёт оид ба гуногунии биологӣ (ПДБ) дастгирӣ мешавад, ки ӯҳдадорони афзониши умумӣ барои нокмуша ва ӯҳдадорҳои нестии аз даст додани умумиро барои дигар намудҳои афзалиятнок баён мекунанд (қисми НЭИС).
Нақшаи аз ҷой қўчонидан (НД)	Чуброн ва барқарорсозии маъишати барои ҳамаи шахсони таъсирёфтаи Лоиха.
Нақшаи ҷалби иштирокдорон (НЧИ)	Тарзи иртибот ва ҷалби Лоиха бо ҷамоаҳо дар тӯли сохтмон ва баҳрабардорӣ.
Тартибҳои идоракунии меҳнат (НИМ)	Идоракунии ҳуқуқи коргарон, шароити кор ва хатарҳои воридшавии нерӯи корӣ (қисми НЭИС).
Нақшаи амалиёти экологӣ ва иҷтимоӣ (НАЭИ)	Рӯйхати ҳуқуқан ӯҳдадорбахши амалиётҳое, ки СҶРПД бояд иҷро кунад, замима ба созишномаи қарз бо БНТТ.

5.1. Нақшаи ҷалби иштирокдорон

5.1.1 Ҷалби ҷамоаҳо

НЧИ ва иҷрои он масъулияти СҶРПД мебошад, ки аз ҷониби Масъули алоқаи бо ҷамоа (МАҶ) дар таркиби гурӯҳи СҶРПД ва Мутахассиси оид ба иштирокдорон ва ҷамоаҳо (МСҶА), ки аз ҷониби Пудратчӣ таъин мешавад, дастгирӣ мешавад. МСҶА бояд бо маълумоти тамосии возеҳ пеш аз оғози ҳар гуна корҳо дар ҳар бахши коридор дар вазифа бошад ва барои ҷалби рӯзонаи ҷамоаҳо, идоракунии сатҳи якуми МШ ва ҳисоботдиҳии фаъолиятҳои ҷалб ба СҶРПД ва БНТТ масъул аст.

Фаъолиятҳои ҷалби банақшагирифташудаи ҷорӣ инҳоро дар бар мегиранд:

- мулоқотҳои ҷамоавӣ пеш аз оғози сохтмон дар ҳар бахш, ки ҳаҷм, вақт, таъсироти интизорӣ ва тадбирҳои коҳишдиҳандаро шарҳ медиҳад, бо хабардиҳии ҳади ақал 48 соата дар бораи ҳар гуна баста шудан ё маҳдудияти дастрасии банақшагирифташуда;
- навсозии мунтазами ҷамоаҳо оид ба пешрафти сохтмон, ҳалалдоркунии банақшагирифташуда ва натиҷаҳои мониторинги экологӣ ва иҷтимоӣ, ки тавассути дастрастарин воситаҳо барои ҳар маҳалла расонида мешавад, аз ҷумла ҷалби мустақим, тахтаҳои эълони ҷамоаҳо ва ҳамкорӣ бо мақомоти маҳаллии ҷамоат;
- гурӯҳҳои фокусӣ ва машварати танҳо барои занон дар ҳар маҳалла дар тӯли тамоми сохтмон барои таъмини гирифтани ҳалли овоз ва нигарониҳои занон;

- сессияҳои огоҳии бехатарии роҳ дар мактабҳои дарозии коридор, ки ҳар шаш моҳ дар тӯли тамоми сохтмон гузаронида мешавад;
- ҷалби мавзун ба гурӯҳҳои осебпазир — аз ҷумла сокинони солхӯрда, хоҷагҳои зани саркор ва ҷамоаҳои дар қисми болоии водӣ бештар ба ҳалалдоркунии сохтмон дучорбуда — бо фосилаҳои на зиёда аз се моҳ дар тӯли тамоми сохтмон;
- ошкор кардани ҳисоботҳои нимсолаи мониторинги экологӣ ва иҷтимоӣ ва ҳулосаи натиҷаҳо бо забони содда ба ҷамоаҳо дар мулоқотҳои мунтазами ҷалб;
- нигоҳ доштан ва ошкор кардани оммавии сабти «Шумо гуфтед / Мо кардем» пас аз ҳамаи чорабиниҳои бузурги ҷалб, ки нишон медиҳад чӣ гуна бозхӯрди ҷамоаҳо баррасӣ ва мавриди амал қарор гирифт.

5.1.2. Механизми баррасии шикоятҳо (МШ)

Лоиҳа Механизми баррасии шикоятҳо (МШ) таъсис додааст, ки нигаронӣ, шикоят ё саволҳои ҳар кас, ки аз фаъолиятҳои Лоиҳа таъсир мебинанд, мегирад ва ба онҳо мепардозад. МШ дар тӯли тамоми тарроҳӣ, сохтмон ва баҳрабардорӣ дастрас буда, ройгон аст, намояндагии ҳукукиро талаб намекунад ва бо забонҳои тоҷикӣ ва русӣ дастрас аст. Шикоятҳо инчунин метавонанд номаълум пешниҳод карда шаванд.

Шикоятҳо тавассути ҳар яке аз каналҳои зерин пешниҳод карда мешаванд:

- **шахсан** — тавассути Масъули алоқаи бо ҷамоа ё Мутахассиси оид ба иштирокдорон ва ҷамоаҳо, ки дар тӯли тамоми сохтмон дар минтақаи Лоиҳа ҳозир мебошанд, ё мустақиман ба МТЛТР;
- **хаттӣ** — тавассути қуттиҳои шикоят дар ҷойгоҳҳои сохтмонӣ ва дар ҷойҳои оммавии дохили маҳаллаҳо ё тавассути пешниҳод ба мақомоти маҳаллии ҷамоат ё ноҳия;
- **бо телефон** — +992 933 310 011;
- **бо почтаи электронӣ** — sharis_piurt@mail.ru;
- **номаълум** — бидуни пешниҳоди шиносии шахсӣ, аз ҷумла барои шикоятҳо оид ба БЗС.

Ҳамаи шикоятҳо то ҳалл сабт ва пайгирӣ карда мешаванд. Шикоятгарон дар давоми 5 рӯзи корӣ тасдиқи қабул мегиранд. Ҳолатҳои оддӣ дар давоми 15 рӯзи корӣ ҳал карда мешаванд; ҳолатҳои мураккабтар дар давоми 30 рӯзи корӣ дар ҳоле ки имконпазир бошад. Дар ҳоли зарур будани вақти иловагӣ, шикоятгар хаттӣ дар бораи сабаб ва мӯҳлати таҷдидназаршуда хабардор карда мешавад.

Агар шикоят дар сатҳи ҷойгоҳ ҳал карда натавонад, он ба роҳбарияти СҶРПД баланд бурда мешавад. Масъалаҳои фаврӣ — аз ҷумла бехатарии ҷамоа, ҳодисаҳои ҷиддии экологӣ, хатарҳои саломатӣ ва бехатарии меҳнатӣ ва баҳрабардории ҷинсӣ, зӯрварӣ ё озори ҷинсӣ (БЗС) — фавран баланд бурда шуда ва ба таври афзалиятнок баррасӣ мешаванд.

Шикоятҳо оид ба БЗС тавассути раванди алоҳида, махфӣ ва барои зинда монда нигоҳдошта баррасӣ мешаванд ва метавонанд тавассути МСҶА ё тавассути каналҳои махфии махсус пешниҳод карда шаванд [маълумоти тамос ворид карда мешавад]. Агар ягон шикоят пас аз баланд бурдан тавассути МШ-и лоиҳа ҳалнашуда бимонад, он метавонад ба Механизми мустақили ҷавобгирӣ лоиҳаи БНТТ (МПММ) интиқол дода шавад.

5.2. Ба даст овардани замин ва аз ҷой кӯчонидан

Барои васеъ кардани роҳ, сохтани иншооти нав ва ҷойгир кардани иншооти ёрирасон ба даст овардани замин лозим аст. Нақшаи аз ҷой кӯчонидан (НД) мутобиқ ба талаботи БНТТ ва қонунгузории милли тайёр карда шудааст. Он 116 қитъаи замин мустақиман таъсирёфтаре дар 99 хоҷагии хонаи таъсирёфта дар дарозии коридор муайян мекунад, дар ҳоле ки Шаидон (35 қитъа) ва Тойдара (31 қитъа) ҷамоаҳои бештар таъсирёфтаре намояндагӣ мекунанд.

Ўҳадориҳои асосӣ инҳоянд:

- ҳеч кори сохтмонӣ дар ягон қитъаи замин то он вақт оғоз намешавад, ки шахси таъсирёфта ба таври пурра ҷубронпулӣ нагирад ва аз ҷониби СҶРПД хаттӣ хабардор нашавад;
- ҷубронпулӣ бо арзиши пурраи иваз пардохта мешавад;
- хоҷагиҳои хонаи таъсирёфтае, ки маъишати онҳо ҳалалдор шудааст, тавассути Нақшаи барқарорсозии маъишат дастгирӣ мегиранд.

5.3. Нақшаи идоракунии экологӣ ва иҷтимоӣ

Нақшаи идоракунии экологӣ ва иҷтимоӣ (НЭИС) ҳамчун ҳуҷҷати мустақиле тайёр карда шудааст, ки қисми маҷмӯи АТЭИ мебошад. Он ҳамаи тадбирҳои коҳишдиҳандаи экологӣ ва иҷтимоӣ, талаботи мониторинг, масъулиятҳо ва созишномаҳои ҳисоботдиҳиро барои марҳилаҳои сохтмон ва баҳрабардорӣ баён мекунад. НЭИС маҷмӯи сохтёфтаи нақшаҳои зери Пудратчиро, ки хатарҳои асосии экологӣ ва иҷтимоиро ба монанди гуногунии биологӣ, сифати об, идоракунии партовҳо, меҳнат ва саломатӣ ва бехатарии ҷамоаро фаро мегирад, дар бар мегирад ва бояд аз ҷониби Пудратчӣ таҳия ва аз ҷониби МНС пеш аз оғози корҳои мувофиқ тасдиқ карда шавад.

СҶРПД ўҳдадор аст НЭИС ва НАЭИ-ро татбиқ кунад ва бо пудратчиён кор карда, онҳоро барои таъмини иҷрои пурра ва мувофиқат роҳнамоӣ кунад. Ҳисоботҳои нимсолаи мониторинги экологӣ ва иҷтимоӣ дар тӯли тамоми сохтмон ва давраи аввалии баҳрабардорӣ ба БНТТ пешниҳод карда мешаванд.

5.4. Нақшаи амалиёти экологӣ ва иҷтимоӣ

Нақшаи амалиёти экологӣ ва иҷтимоӣ (НАЭИ) барои Лоиха барои иҷрои талаботи БНТТ тайёр карда шудааст. НАЭИ ҳуҷҷати ҳуқуқан ўҳдадорбахше мебошад, ки замимаи Созишномаи қарз байни БНТТ ва Ҳукумати Тоҷикистонро ташкил медиҳад. Он амалиётҳои мушаххас ва мўҳлатноке, ки СҶРПД бояд барои таъмини мувофиқати Лоиха ба ҳамаи ТЭИ-ҳои қобили татбиқи БНТТ иҷро кунад, баён мекунад. Иҷрои НАЭИ аз ҷониби БНТТ назорат карда мешавад ва аз ҷониби Мушовири техникии қарздиҳанда мустақилона тасдиқ карда мешавад. Пешрафт аз рӯи НАЭИ дар ҳар ҳисоботи нимсолаи мониторинг акс карда мешавад.

5.5. Мониторинг ва ҳисоботдиҳӣ

СҶРПД вазифадор аст дар тӯли тамоми давраи сохтмон ва давраи аввалии баҳрабардорӣ ҳисоботҳои нимсолаи мониторинги экологӣ ва иҷтимоиро ба БНТТ пешниҳод кунад. Ин ҳисоботҳо инҳоро фаро мегиранд: пешрафт аз рӯи Нақшаи амалиёти экологӣ ва иҷтимоӣ; натиҷаҳои мониторинги экологӣ (ҳаво, об, садо, гуногунии биологӣ); иҷрои иҷтимоӣ, аз ҷумла шикоятҳои гирифта ва ҳалшуда; ва ҳар гуна ҳодисаҳо. Мушовири техникии қарздиҳандаи БНТТ иттилооти пешниҳодшударо мустақилона тасдиқ мекунад.

6. Луғати истилоҳоти асосӣару

Категорияи А (БНТТ)	Баландтарин категорияи хатари экологӣ ва иҷтимоӣ мутобиқ ба сиёсати БНТТ, ки АТЭИ-и пурра ва баландтарин меъёри идоракунии экологӣ ва иҷтимоиро талаб мекунад.
КҲМТ	Кумитаи ҳифзи муҳити табиӣ — мақомоти миллии танзимкунандае, ки барои иҷозатномаҳои экологӣ дар Тоҷикистон масъул аст.
МАҶ / МСҶА	Масъули алоқаи бо ҷамоа / Мутахассиси оид ба иштирокдорон ва ҷамоаҳо — узви кормандони лоиҳа, ки барои ҷалби рӯзонаи ҷамоаҳо масъул аст.
Зистгоҳи муҳим	Мутобиқ ба ТЭИ6 БНТТ (2024), минтақаҳои арзиши баланди гуногунии биологӣ, ки ҳифзи махсусро талаб мекунанд. Арзёбии зистгоҳи муҳим (АЗМ) барои ин лоиҳа гузаронида шуд ва ба ҳулоса омад, ки коридор ҳамчун зистгоҳи муҳим тасниф мешавад, зеро ду намуди ба ҳалокат дучоршавандаи шадиди нокмуша мавҷуданд, ки ӯҳдадорӣ афзоиши умумиро дорад. Як қатор намудҳо ва зистгоҳҳои афзалиятноки дигар — аз ҷумла муҳочирати тухмрезии қизилмоҳии Амударё, самур ва гавазни Бухоро — ӯҳдадорӣ нестии аз даст додани умумиро доранд.
БНТТ	Бонки Аврупой барои Таҷдид ва Тараққиёт — бонки байналмилалӣ тараққиётӣ, ки Лоиҳаро маблағгузорӣ мекунад.
АТЭИ	Арзёбии таъсири экологӣ ва иҷтимоӣ — тадқиқоти мунтазами таъсири эҳтимолии экологӣ ва иҷтимоии лоиҳа ва тадбирҳои идоракунии онҳо.
НЭИС	Нақшаи идоракунии экологӣ ва иҷтимоӣ — ҳуҷҷати амалиётӣ, ки тарзи иҷрои ӯҳдадорӣ ва тадбирҳои коҳишдиҳандаи НЭИС-ро муайян мекунад.
МШ	Механизми баррасии шикоятҳо — системаи расмӣ қабул, сабт ва посух додан ба шикоятҳо оид ба Лоиҳа.
Ҳукумат	Мақомоти маҳаллии идораи давлатӣ дар Тоҷикистон (сатҳи ноҳиявӣ).
МПММ	Механизми мустақили ҷавобгарии лоиҳа — механизми мустақили БНТТ барои қабули шикоятҳо аз шахсони таъсирёфта аз лоиҳаҳои маблағгузоришудаи БНТТ.
Ҷамоат	Воҳиди худидоракунии маҳаллӣ, ки барои минтақаи хурдтар аз ҳукумат масъул буда, як ё якчанд маҳалларо дар бар мегирад.
НД	Нақшаи аз ҷой кӯчонидан — нақшае, ки тарзи ба даст овардани замин, пардохти ҷуброн ва барқарорсозии маъишати хоҷагиҳои таъсирёфтаре муайян мекунад.
ХГТ	Ҳулосаи ғайритехникӣ — ҳамин ҳуҷҷат.
СҶРПД	Маркази иҷроӣ лоиҳаҳои беҳсозии роҳҳо — мақомоти давлатие, ки барои иҷроӣ Лоиҳа зерӣ назорати Вазорати нақлиёт масъул аст.
БМП (битуми бо полимерҳо тағйирёфта)	Пайвандкунандаи асфалтии мушаххасоти болотар барои қабати фарсоишӣ, ки нисбат ба битуми маъмулӣ муқовимати беҳтар ба гармӣ ва деформатсияро таъмин мекунад.
БЗС	Баҳрабардорӣ чинсӣ ва зӯрварӣ / Озори чинсӣ — шаклҳои хушунати чинсӣ, ки Лоиҳа сиёсати нестии таҳаммул нисбат ба онҳо дорад.
НҶИ	Нақшаи ҷалби иштирокдорон — нақша барои иртибот ва машварат бо ҳамаи ҷамоаҳои таъсирёфта ва шахсони манфиатдор.
Шӯробдарё	Дарёи кӯҳие, ки дар дарозии коридори лоиҳа ҷорист. Дар баъзе ҳуҷҷатҳо инчунин Шӯробдарё номида мешавад. Объекти асосии ҳассоси экологӣ.
Объекти афзалиятноки гуногунии биологӣ (ОАБ)	Мутобиқ ба ТЭИ6 БНТТ, намуд, зистгоҳ ё ҷараёни экологии аҳамияти махсуси ҳифзатӣ, ки аз фаъолиятҳои лоиҳа дар хатар аст. Муайян кардани ОАБ ӯҳдадорӣ нестии аз даст додани умумиро ба вучуд меорад. Якчанд ОАБ муайян карда шуданд, аз ҷумла муҳочирати тухмрезии қизилмоҳии Амударё, самур ва гавазни Бухоро.